

Pozicija zameničkih enklitika u konstrukcijama sa infinitivom

---

Rad se bavi proučavanjem anticipativnog i postverbalnog položaja zameničkih enklitika u rečenicama koje sadrže konstrukcije sa infinitivom na -ti. Građa za ovaj rad obezbeđena je pretragom na Korpusu savremenog srpskog jezika Matematičkog fakulteta Univerziteta u Beogradu, korišćenjem regularnih izraza. Cilj rada je da se pokaže zakonitost u raspoređivanju zameničkih enklitika i uslovljenost njihovog položaja u zavisnosti od pojedinih rečeničnih konstituenata.

Uvod

U ovom radu se proučava položaj i raspored zameničkih enklitika u odnosu na infinitiv na *-ti* u okviru glagolskih konstrukcija. Enklitike su neakcentovane reči koje čine akcenatsku celinu sa rečju ispred sebe (Popović, Stanojčić 2002). U literaturi su opisana dva osnovna položaja zameničkih enklitika – postverbalni i anticipativni. Prvi položaj podrazumeva da se enklitika nalazi neposredno iza glagola. Ovakav položaj se još naziva i lokalni. Pod drugim, anticipativnim, podrazumeva se da enklitika teži da zauzme položaj što je moguće bliži početku rečenice, ili ako je u pitanju složena rečenica, bliži početku proste rečenice u okviru nje. Ovakav položaj se još naziva i rečenični (Popović 2004).

Zameničke enklitike su ispitivane u konstrukcijama sa infinitivom jer se u takvim konstrukcijama mogu javiti u oba položaja. U literaturi je ova tema opisana korišćenjem građe iz srpskohrvatskog jezika, koja se pretežno zasniva na književnim delima i samim tim je stilski markirana, pa je bilo interesantno porediti ove rezultate sa stanjem u Korpusu savremenog srpskog jezika, koji pored književnih dela sadrži i druge izvore.

U glagolske konstrukcije sa infinitivom spadaju futur I, kombinacije infinitiva sa modalnim i faznim glagolima i nepotpunim izrazima.

Infinitiv u futuru imenuje radnju koja će se u budućnosti vršiti ili izvršiti; on je dopuna koja otkriva ono što će biti, a bez koje oblik pomoćnog glagola *hteti* samo nešto nagoveštava, a ništa određeno ne go-

---

Miloš Košprdić
(1988), *Irig, Zmaj
Jovina 107, učenik 3.
razreda Gimnazije
"Isidora Sekulić" u
Novom Sadu*

Aleksandar Cvetičanin
(1988), *Apatin, Trg
oslobođenja 8, učenik
3. razreda Gimnazije
"Nikola Tesla" u
Apatinu*

MENTORI:
Jovan Čudomirović,
Filološki fakultet u
Beogradu

Nikola Stanić,
Filološki fakultet u
Beogradu

vori. Infinitiv koji stoji uz modalne glagole (*hteti, moći, morati*) i fazne glagole (*početi, počinjati, prestati, prestajati*) jeste dopuna tih glagola. Pod nepotpunim izrazima podrazumevaju se bezlično upotrebljeni oblici glagola *trebati, valjati* i nepotpuni izrazi sa imenicama, pridevima i priložima (*bilo je zadovoljstvo, mnogo je teško, najbolje je*) (Stevanović 1989).

U literaturi je uočeno da je anticipativno raspoređivanje enklitika vezanih za infinitiv najizrazitije u konstrukcijama infinitiva sa modalnim i faznim glagolima i nepotpunim izrazima. Pretpostavka je da će doći do izvesnih odstupanja između nalaza iz građe ovog rada i stanja opisanog u radu Ljubomira Popovića "Red reči u rečenici" koji se najiscrpnije bavi ovom problematikom. **Cilj** ovog rada je kategorizacija zameničkih enklitika na osnovu položaja u konstrukcijama sa infinitivom i pokušaj objašnjenja uslovljenosti takvog položaja.

Materijal i metode

Sakupljanje građe za ovaj rad vršeno je pretragom na Korpusu savremenog srpskog jezika Matematičkog fakulteta Univerziteta u Beogradu. Pretraživan je neetiketirani korpus bez interpunkcija, upotrebom dva regularna izraza uz ograničenje maksimalnog broja rezultata pretrage na 200.

Prvim regularnim izrazom

(me|mi|te|ti|ga|mu|nx|joj|ju|vam|nam|ih|im) [a-z]+(a|u|e|i|s)ti

proveravani su slučajevi u kojima se enklitika nalazi ispred glagola u infinitivu. Prvi deo regularnog izraza:

(me|mi|te|ti|ga|mu|nx|joj|ju|vam|nam|ih|im)

obuhvata enklitičke oblike ličnih zamenica. Drugi deo regularnog izraza [a-z]+(a|u|e|i|s)ti obuhvata glagole u infinitivu na *-ti*.

Drugim regularnim izrazom

[a-z]+(a|u|e|i|s)ti (me|mi|te|ti|ga|mu|nx|joj|ju|vam|nam|ih|im)

proveravani su slučajevi u kojima enklitika zauzima postverbalni položaj. Prvi deo regularnog izraza: [a-z]+(a|u|e|i|s)ti obuhvata glagole u infinitivu na *-ti*. Drugi deo regularnog izraza:

(me|mi|te|ti|ga|mu|nx|joj|ju|vam|nam|ih|im)

obuhvata enklitičke oblike ličnih zamenica.

Novim regularnim izrazima naknadno su proveravane konstrukcije koje su pomenute u literaturi, a za koje se smatralo da se ne javljaju u savremenom srpskom jeziku jer su za njihove potvrde bili korišteni stilski markirani primeri iz književnih dela sa srpskohrvatskog govornog područja.

Dobijeni rezultati su klasifikovani i određena je frekventnost za kategorisane položaje enklitika.

S obzirom na to da su regularnim izrazom bile zadate reči sa završetkom na *-ti*, u okviru dobijenih 200 rezultata pretrage nisu se našli samo infinitivi, već i neke druge vrste reči (imenice, veznici) i drugi oblici glagola (prezent). Ovakvo stanje se može objasniti pojavom morfološke homonimije oblika, ali i time da smo pretraživali neetiketirani korpus u kome reči nisu obeležene na nivou vrste reči. Iz ovog razloga je broj pronađenih infinitiva manji od onog koji je pretragom bio zadat.

Analiza i diskusija

Kategorizacija enklitika vršena je prema vrsti konstrukcije u kojoj je sadržan infinitiv. Na taj način su izdvojene sledeće kategorije:

1. **Infinitiv u okviru futura I** (za ovu kategoriju pronađeno je 79 primera)

1) U afirmativnim rečenicama

a) Anticipativni položaj enklitike

Mnogi njegovi sudovi će *ga nadživeti*.

Olovom će *joj raskomadati srce*.

Zamenička enklitika se u ovakvim rečenicama javlja kao deo enklitičkog bloka, zajedno sa glagolskom enklitikom pomoćnog glagola *hteti*, pri čemu se poštuje pravilo da glagolska enklitika prethodi zameničkoj (Popović 2004). Enklitike se u anticipativnom položaju javljaju 26 puta.

b) Postverbalni položaj enklitike

Vratićeš me u našu domovinu i zaboraviti *me*.

Sešću pored vas i ispričati *vam svoju povest*.

Uočava se da se u postverbalnom položaju zamenička enklitika javlja isključivo onda kada u datoj rečenici već postoji oblik futura I, tj. onda kada su predikati koordinirani. Pretragom je pronađeno 11 ovakvih primera.

Bitno je pomenuti i postojanje mogućnosti uticaja rečeničnih članova na pomeranje položaja zameničkih enklitika, što se može videti ako bi u gore navedenom drugom primeru objekat iz finalne pozicije prešao na početak naporedne rečenice:

Sešću pored vas i svoju povest *vam ispričati*.

Tada zamenička enklitika iz postverbalnog prelazi u anticipativni položaj.

2) U odričnim rečenicama

Nećeš *me ubeđivati da ti je milija operacija nego podvarak u mom domu*.

On je Smederevac – neće *mu biti zgodno da ga uoče*.

Ograničenom pretragom na 200 slučajeva pronađeno je 8 primera negacije i enklitika se kod svih nalazila u anticipativnom položaju. Da bi se ispitalo da li ovakvo stanje važi na celom korpusu, izvršena je nova pretraga pomoću odgovarajućeg regularnog izraza. Njome je utvrđeno da se u negaciji enklitika nikad ne javlja u postverbalnom položaju, već isključivo u anticipativnom.

3) Iza funktora

Obećavam da ću **mu** *ispuniti želju*.

Brzo će dostići evropski nivo i dati rezultate koji će **ih** *uvrstiti u sam vrh evropske arheologije*.

Ovo mu je žena pa će **me** *ubiti*.

Najveći broj primera, njih 34, u okviru kategorije futura, predstavljaju zameničke enklitike uključene u enklitički blok kome prethodi funktor. Funktori su reči koje obeležavaju funkcionalni tip nezavisnih i zavisnih rečenica, a morfološki su rečice, zavisni veznici, upitne i odnosne zamenice i prilozi (Popović 2004). Iza funktora po pravilu sledi zamenička enklitika, odnosno enklitički blok sa tačno utvrđenom strukturom (Popović 2004). Iza enklitičkog bloka najčešće se nalaze rekcijske dopune glagola (pretežno izrične rečenice), odnosne rečenice i rečenice u naporednim odnosima. Ovo pravilo je potvrđeno rezultatima dobijenim pretragom korpusa.

2. Infinitiv sa modalnim glagolima (za ovu kategoriju je pronađeno 106 primera)

a) Anticipativni položaj enklitike

Možemo **ga** *odgoditi za iduću nedelju*.

Ne mogu **te** *promeniti*.

Kod modalnih glagola, bez obzira da li je u pitanju afirmativna ili odrična rečenica, enklitike se javljaju u anticipativnom položaju.

Hoćemo li **ih** *smestiti sve?*

Možemo li **im** *verovati?*

Pitanja sa modalnim glagolima najčešće se postavljaju konstrukcijom *modalni glagol + upitna rečica li + zamenička enklitika + glagol u infinitivu*. Rečica *li* prethodi zameničkoj enklitici i njen položaj u enklitičkom bloku odgovara položaju čiji je opis sadržan u literaturi (Popović 2004).

U konstrukcijama infinitiva sa modalnim glagolima, enklitike u anticipativnom položaju javljaju se 23 puta u afirmativnim i odričnim rečenicama i 3 puta u pitanjima.

b) Postverbalni položaj enklitike

I Zemlja ne mogaše nositi **ih** *zajedno, jer blago njihovo bijaše veliko da ne mogahu živjeti zajedno*.

Pretragom korpusa utvrđeno je da se u konstrukciji sa modalnim glagolom enklitika u postverbalnom položaju javlja samo jednom i to u

slučaju kada je rečenica pisana arhaičnom formom, na šta ukazuje upotreba imperfekta. Osim u ovom slučaju, u korpusu nije pronađena enklitika koja direktno sledi infinitivu.

Ona se, pak, može javiti iza infinitiva koji sledi u produžetku rečenice:

Morali smo dovesti rudare iz Perua i dati *im petnaesti deo dohotka*.

Uostalom, đavoli koji su bili opseli Pačeka mogli su mu općiniti čula i pomutiti *ih svakojakim obmanama*.

Kao i kod rečenica u kojima se infinitiv nalazi u okviru futura I, i u rečenicama sa modalnim glagolima postoji mogućnost koordinacije infinitiva. U slučaju da ne postoji koordiniranost infinitiva, nemoguće je naći enklitiku u postverbalnom položaju iza infinitiva koji direktno sledi modalnom glagolu.

U literaturi se, pak, nalaze primeri u kojima se postverbalna enklitika može naći iza infinitiva koji direktno sledi modalnom glagolu (Popović 2004):

I htela je odmah udaljiti *ga sasvim od sebe*.

Htio je umanjiti joj cijenu.

Iz datih primera se vidi da su kao primeri za tvrdnje date u literaturi uzeti književni tekstovi pisani srpskohrvatskim jezikom i da se u okviru njih može uočiti stilaska markiranost koja je uslovlila ovakav položaj enklitika. Rezultati iz literature su poređeni sa stanjem u korpusu savremenog srpskog jezika i pretragom nisu pronađeni primeri sa ovakvim konstrukcijama.

Pretragom enklitika koje se nalaze u postverbalnom položaju u Korpusu savremenog srpskog jezika, uočeno je da se one u najvećem broju slučajeva javljaju u modalnim, konjuktivnim rečenicama. Infinitiv kao dopuna pojedinih modalnih glagola od njih dobija modalni karakter. Ovakav oblik infinitiva i sam često ima modalna značenja, na primer konjuktivno (Stevanović 1989). To znači da infinitiv može stajati u rečenici bez ikakvog modalnog glagola, a da zadrži modalni karakter rečenice. Ovakvi primeri su se u okviru korpusa najčešće javljali u receptima i prilikom davanja saveta:

Posoliti sir po ukusu, propasirati *ga*, dodati *mu malo aleve paprike i kima i služiti ga* ili za *mazanje sendviča ili kao predjelo uz pivo*. Kad se hleb ispeče, pomazati *ga hladnom vodom i ostaviti da se ohladi*.

S vremena na vreme očistiti *ga od sitnih otpadaka, izribati i u čist sanduk stavljati drva*.

Trebalo bi napomenuti da su pretragom u okviru 200 ograničenih slučajeva pronađena 72 ovakva primera, iz čega se može zaključiti da se

enklitike u postverbalnom položaju najviše javljaju u modalnim konjunktivnim rečenicama. Jasno je da se u ovakvim rečenicama ne mogu javljati enklitike u anticipativnom položaju.

3. Infinitiv u konstrukciji sa nepotpunim izrazima (za ovu kategoriju je pronađeno 12 primera)

a) Anticipativni položaj enklitike

Mnogo je tužno u dolarima *ih* saopštavati.

U datom primeru sintagma *u dolarima* predstavlja priliku odredbu za način. Ukoliko bi se ova sintagma našla u finalnoj poziciji u rečenici, zamenička enklitika *ih*, koja se do tada nalazila u anticipativnom položaju prešla bi u postverbalni položaj:

Mnogo je tužno saopštavati *ih* u dolarima.

Položaj pojedinih rečeničnih članova (u ovom slučaju prilike odredbe) može uticati na pomeranje položaja zameničkih enklitika, tj. uslovljavati ga.

b) Postverbalni položaj enklitike

Najbolje je držati *ih* pod ključem.

Kad bih to postigao, bilo je pravo zadovoljstvo slušati *ih*.

Potrebno je obnoviti *ih* i osvežiti.

U konstrukciji sa nepotpunim izrazima, kod anticipativnog položaja enklitike, pretraživanjem je pronađen samo jedan primer, dok broj pojavljivanja enklitika u postverbalnom položaju iznosi 11. Ovaj rezultat nije u potpunosti u skladu sa tvrdnjama iz literature da se u konstrukcijama sa nepotpunim izrazima enklitike javljaju u oba položaja (Popović 2004). Naime, za anticipativni položaj je prvobitnom pretragom pronađen samo jedan primer, što ni kasnijom pretragom nije promenjeno. Takođe, pojava ovog primera može se dovesti u vezu sa gore navedenom pretpostavkom o uticaju rečeničnih članova na položaj enklitika.

4. Infinitiv sa faznim glagolima

a) Anticipativni položaj enklitike

Po kratkom vremenu počnu *ga* vatati grčevi, ponajviše u listovima, u prstima.

Počеше *ga* tražiti.

Tome popu obrati se prota Samuilo i počne *ga* preklinjati da primi sumu od 200 kruna i doturi je njegovom bratu da bi se spasao od gladi.

Zameničke enklitike se u konstrukcijama infinitiva sa faznim glagolima javljaju u anticipativnom položaju u skladu sa stanjem opisanim u literaturi.

b) Postverbalni položaj enklitike

Počе gđiti filozofе i nazivati *ih* ludacima.

I kod faznih glagola se javlja pojava koordiniranosti drugog predikata sa prvim. Proverom na Korpusu novim regularnim izrazom utvrđeno je da se, kao i kod futura I i modalnih glagola, iza infinitiva koji direktno sledi faznom glagolu ne može naći enklitika u postverbalnom položaju.

Zaključak

U složenim rečenicama koje sadrže futur I, modalne i fazne glagole, zamenička enklitika se ne može javiti iza infinitiva koji direktno sledi pomenutim oblicima. Usled pojave koordiniranosti predikata, postoji mogućnost pojave enklitika u postverbalnom položaju iza infinitiva koji sledi u produžetku rečenice. Time se isključuje mogućnost javljanja enklitika u postverbalnom položaju u proširenim rečenicama čiji je predikat futur I ili je predstavljen kombinacijama infinitiva sa modalnim i faznim glagolima.

U konstrukcijama infinitiva sa futurom I i modalnim glagolima utvrđena je mogućnost pomeranja položaja zameničkih enklitika u zavisnosti od pozicije pojedinih rečeničnih članova (priloških odredbi, objekta), i to najčešće iz postverbalnog u anticipativni položaj. Utvrđeno je i da se enklitike ne mogu naći u postverbalnom položaju u rečenicama koje sadrže futur I u negaciji.

Pretragom Korpusa pronađen je samo jedan primer pojavljivanja enklitike u anticipativnom položaju u konstrukciji infinitiva sa nepotpunim izrazima, te se u pitanje dovodi tvrdnja iz literature da se zameničke enklitike podjednako javljaju u anticipativnom i postverbalnom položaju.

Ovaj rad bi mogao poslužiti i kao osnova za kasnija istraživanja, koja bi sadržala potpuniju građu i preciznije definisala uslovljenost položaja enklitika.

Bitno je pomenuti da je od velikog značaja bilo korištenje Korpusa savremenog srpskog jezika kao metoda za sakupljanje i analiziranje građe. Ovaj metod, koji je do sada slabo korišten u izradi naučnih radova kod nas, pokazao se kao dobar za proučavanje stanja u savremenom srpskom jeziku i time omogućio efikasnije poređenje sa stanjem opisanim u do sada objavljenoj literaturi.

Literatura

- Popović Lj. 2004. *Red reči u rečenicima*. Beograd: Društvo za srpski jezik i književnost Srbije
- Popović Lj., Stanojić Ž. 2004. *Gramatika srpskog jezika*. Beograd: Zbornik za udžbenike i nastavna sredstva
- Stevanović M. 1989. *Savremeni srpskohrvatski jezik*. Beograd: Naučna knjiga

The Position of Pronominal Enclitics in Constructions with Infinitive

The anticipative and the postverbal position of the pronominal enclitics in sentences which contain constructions with infinitives that end with *-ti* was analyzed in this study. These constructions contain infinitive with the modal or phase verbs and the incomplete expressions and the Future I tense. The material for the analysis was gathered from the Corpus of Contemporary Serbian Language, using regular expressions. We expected that there would be a great difference in the situation described in literature (Popović 2004) and the situation found in the Corpus. The aim of the research was to determine whether the position of certain sentence constituents affects the position of pronominal enclitics. All of the assumptions were confirmed.

This work gives the opportunity for further investigation of the position of the pronominal enclitics according to sentence constituents. It also emphasizes the corpus role in language research.

